

Sluit aan bij wat iemand kan

Zeven wenken voor gemeenten om mensen
met een beperking te compenseren

Instrument

Monique Stavenuiter
Rianne Verwijs

Sluit aan bij wat iemand kan

Zeven wenken voor gemeenten om mensen met een beperking te compenseren

Monique Stavenuiter
Rianne Verwijs

Mei 2013

Inhoud

Inleiding	5
1 Spreek mensen aan op hun mogelijkheden	7
2 Werk aan professionalisering	9
3 Bouw aan oplossingen op maat	11
4 Stimuleer gezonde burgers om mee te doen	13
5 Verbind de initiatieven die er zijn	15
6 Stuur op samenwerking zorg en welzijn	17
7 Laat Wwb'ers diensten leveren voor de Wmo	19
Meer weten?	21

Inleiding

Gemeenten hebben met de Wmo de opdracht gekregen burgers met beperkingen te compenseren. In veel gemeenten is dit onder de noemer van de kanteling voortvarend aangepakt, andere gemeenten zijn al volop aan het kantelen of staan nog aan het begin. Vooral voor deze laatste gemeenten is deze handreiking bedoeld.

Een belangrijk gegeven hierbij is de decentralisatie van delen van de AWBZ naar de gemeenten en de invoering van de Participatiewet. Met de decentralisatie van de AWBZ krijgen gemeenten met kwetsbaardere groepen te maken. Zelfredzaamheid of de werking van een sterk sociaal netwerk zijn geen vanzelfsprekende uitgangspunten meer. En ook vraagt een zwaardere problematiek om zwaardere oplossingen. Deze oplossingen kan een gemeente zoeken in het leggen van verbindingen tussen vraag en aanbod, maar ook door goed te sturen op de samenwerking in het hele domein van zorg en welzijn. De Participatiewet biedt de gemeente bovendien meer mogelijkheden om mensen die een re-integratietraject volgen in te zetten voor persoonlijke en maatschappelijke dienstverlening. Mensen die in de toekomst hard nodig zijn.

Ondanks de zwaardere problematiek blijft ook in het nieuwe landschap van zorg en welzijn de vraag van de burger leidend. De vraag moet

steeds zijn wat iemand nog wel kan, in plaats van wat iemand *niet* kan. De beperkingen die iemand heeft, worden - afhankelijk van de zwaarte van de beperking en iemands draagkracht - gecompenseerd door oplossingen in de sociale omgeving en in samenhang met arrangementen in de domeinen zorg en welzijn. We hebben dit in eerder onderzoek naar kantelen in Nieuwegein vormgegeven door een ondersteuningspiramide (Stavenuiter et al., 2012, p. 50). Een terugkerende vraag is hoe gemeenten het veld rond de zorgvrager zo kunnen aansturen dat optimaal rekening wordt gehouden met de autonomie van de zorgvrager én dat deze toch voldoende wordt gecompenseerd voor zijn of haar beperkingen. In deze handreiking geven we hiervoor zeven wenken voor gemeenten:

1. Spreek mensen aan op hun mogelijkheden.
2. Werk aan professionalisering.
3. Bouw aan oplossingen op maat.
4. Stimuleer gezonde burgers om mee te doen.
5. Verbind de initiatieven die er zijn.
6. Stuur op samenwerking zorg en welzijn.
7. Laat Wwb'ers diensten leveren voor de Wmo.

Elke wenk werken we uit aan de hand van kernonderdelen (die staan samengevat aan het begin van elk hoofdstuk) en aan de hand van voorbeelden uit de praktijk. Voor meer achtergrondinformatie verwijzen we naar ons essay *Iedereen kantelt mee. De werkzame bestanddelen van de kanteling.*

1 *Spreek mensen aan op hun mogelijkheden*

Kernonderdelen aanspreken op mogelijkheden

- ▶ Stel altijd de wedervraag: wat kan iemand met een zorgvraag zelf bijdragen?
- ▶ Werk met instrumenten en interventies die uitgaan van de kracht van mensen.

Eén van de kenmerken van gekanteld werken is het inzetten op de (sociale) kracht van de zorgvrager en op zijn of haar mogelijkheden. Tijdens het eerste gesprek met de zorgvrager ligt de nadruk op het bevorderen van participatie. De Wmo-consulenten brengen de mogelijkheden van de zorgvrager en die van het sociale netwerk in kaart. Belangrijk hierbij, is dat vaststaande denkbepelden over 'oude' doelgroepen worden doorbroken. Iemand die zelf zorg nodig heeft, kan ook mogelijkheden hebben om deel te nemen aan het sociale leven en zelf zorg te verlenen. Consulenten zullen in het eerste gesprek dus altijd ook (moeten) vragen wat de zorgvrager zelf te bieden heeft: het voor wat hoort wat principe. Zo wil de gemeente Utrecht bij een aanvraag voor een individuele voorziening aan de zorgvrager om

een tegenprestatie vragen: *'Het leveren van een actieve bijdrage, iets terug doen voor de samenleving, kan ook worden gevraagd van burgers wanneer er sprake is van zorg of ondersteuning door of namens de overheid'*.¹

Bij het aan het werk helpen van uitkeringsgerechtigden is het al langer gebruikelijk om uit te gaan wat iemand *wel* kan, in plaats van wat iemand niet kan. Ook in het sociale domein is dit een steeds belangrijker principe. De gemeente Almere heeft bijvoorbeeld een Eigen Kracht Wijzer ontwikkeld, een korte digitale enquête die burgers kunnen invullen als zij moeilijkheden ervaren in het dagelijks leven. De Wijzer helpt burgers om zelf iets aan hun problemen te doen. Een deel van deze vragen is gericht op het compenseren van burgers met beperkingen.

¹ Zie http://www.utrecht.nl/images/Gemeenteraad/ria_2013_04_09/Wederkerigheid_Commissiebrief.pdf.

Bij de EigenKrachtWijzer gaat het om u.

De EigenKrachtWijzer helpt u oplossingen te bedenken om uw situatie te verbeteren. U bepaalt zelf hoe uw leven eruit moet zien, eventueel met hulp van familie en vrienden. Uw eigen kracht staat voorop!

In de vragenlijst krijgt u alleen vragen die voor u van belang zijn. Geeft u daarom eerst aan waar u vragen over heeft. U mag meerdere onderwerpen kiezen.

Ik wil....

 Beter communiceren met anderen	 Gezond zijn, worden en blijven	 Meer weten over de mantelzorg die ik aan anderen geef
 Mijn talenten ontdekken en betrokken zijn bij anderen	 Zo zelfstandig mogelijk mijn persoonlijke verzorging doen	 Beter zicht op mijn financiële situatie
 Mezelf veilig voelen, thuis, buiten en in het verkeer	 Mezelf goed kunnen verplaatsen, thuis en buitenshuis	 Een fijne relatie met mijn partner en mijn kinderen goed opvoeden
 Meer contact met anderen, samen ondernemen en delen	 Zo zelfstandig mogelijk mijn huishouden doen	 Mezelf ontwikkelen door werk en andere activiteiten
 Een passende woning en me goed voelen in mijn buurt	 Meer weten over de mantelzorg die anderen aan mij geven	 Mezelf ontwikkelen door het volgen van onderwijs

<http://www.eigenkrachtwijzeralmere.nl/>

Een ander voorbeeld vinden we in Almelo. Almeloërs met een chronisch zieke en/of een beperking die in een sociaal isolement verkeren, kunnen een Persoonsgebonden Budget toegekend krijgen. Dat budget is maximaal 450 euro. De kracht van het project Perspectief met PGB voor Welzijn Almelo ligt in de eenvoud en de positieve en mensgerichte benadering van de deelnemers.

Gemeente Almelo: *Persoonsgebonden Budget voor Welzijn*

Mensen besteden het PGB Welzijn aan de door hen gewenste vrijetijdsactiviteiten. Consulents kijken samen met de mensen zo vrij en creatief mogelijk naar bestedingsmogelijkheden. Op voorhand is niets onmogelijk of uitgesloten: de mensen moeten kunnen 'dromen'. Alles met maar één doel: de deelnemers uit hun sociaal isolement halen om hun welbevinden te vergroten. Deelnemers besteden hun PGB Welzijn aan uiteenlopende zaken, zoals aangepaste zwembles, een seizoenskaart voor Heracles Almelo of een tweedehands brommer. De effecten zijn positief en soms zelfs verbluffend. Door het project krijgen deelnemers weer perspectief in de vorm van nieuwe activiteiten, nieuwe contacten en nieuwe gespreksonderwerpen. Bron: www.almelo.nl

2 *Werk aan professionalisering*

Kernonderdelen professionalisering

- ▶ Toerusten van Wmo-consulenten: training en intervisie.
- ▶ De training van consulenten is een doorlopend proces.
- ▶ Actief verkennen van mogelijkheden zorgvrager en diens sociale netwerk.
- ▶ Brede kennis van sociaal-maatschappelijk problematiek.

Het zoeken naar op maat gesneden oplossingen vraagt van de Wmo-consulenten dat zij voortdurend kunnen afwegen welk arrangement past bij de specifieke hulpvraag van de burger. Maatwerk passend bij de specifieke vraag van de zorgvrager betekent ook dat gelijke gevallen niet altijd hetzelfde arrangement krijgen. Ook dit vraagt specifieke vaardigheden van de Wmo-consulenten die daar goed op moeten worden voorbereid.

De meeste gemeenten die kantelen of gekanteld zijn, zetten zwaar in op het eerste gesprek met de zorgvrager. De bedoeling van het gesprek is om belemmeringen in participatie van de zorgvrager te bespreken en om samen oplossingsrichtingen te zoeken. Het resultaat moet zijn dat

iemand (met ondersteuning) mee kan doen in de maatschappij. Het gesprek is richtinggevend voor een eventueel verder contact van de burger met de gemeente. Hoe gemeenten daar mee omgaan laten we zien aan de hand van twee praktijkvoorbeelden: een uit Overbetuwe en een uit Nieuwegein.

Gemeente Overbetuwe: *Training consulenten*

De gemeente Overbetuwe besteedt veel aandacht aan het trainen van Wmo-consulenten. Het trainen van de Wmo-consulenten in de kantelingsgedachte is een doorlopend proces. De gemeente houdt gesprekken met de consulenten en verzamelt die zaken waar zij tegenaan lopen. De gemeente biedt eveneens periodiek opleidingstrajecten aan om de consulenten hierin te trainen. Het belangrijkste aandacht voor consulenten blijft volgens betrokkenen dat zij blijven denken in termen van resultaten: vraaggericht maatwerk in plaats van bestaande voorzieningen.

**Gemeente Nieuwegein: *meer sociaal-
maatschappelijke kennis en vaardigheid***

De Wmo-consulenten uit Nieuwegein nemen in het gesprek veel tijd om zicht te krijgen op de achtergrondsituatie van de cliënt. Door dóór te vragen over de persoonlijke situatie (zoveel mogelijk in de vorm van een gesprek) proberen ze deze zo helder mogelijk te krijgen. Zo kan bijvoorbeeld een aanvraag voor een scootmobiel een achterliggend probleem bloot leggen. Een consulent: *'Als je kijkt naar meedoen, participeren, activeren, dan heeft de consulent een meer sociaal-maatschappelijke achtergrond nodig. Het doel is hetzelfde, maar de weg ernaar toe is anders. Bijvoorbeeld bij de aanvraag van een individuele voorziening: daarbij moet je achterhalen wat men eigenlijk nodig heeft, dit vergt meer sociaal-maatschappelijke kennis en vaardigheid en minder standaard denken in voorzieningen.'*

3 *Bouw aan oplossingen op maat*

Kernonderdelen arrangementen op maat

- ▶ Ga uit van wat er is en faciliteer bestaande activiteiten.
- ▶ Zet in op ontmoeten en verbinden.
- ▶ Werk aan voorzorg.

De Wmo beoogt de zelfredzaamheid van (kwetsbare) burgers te bevorderen en hun deelname aan het maatschappelijk verkeer te vergroten door ondersteunend beleid. Het gaat er niet meer om een standaardvoorziening aan te bieden aan een inwoner met een zorgvraag, maar om een pakket aan oplossingen te bieden dat aansluit bij de individuele situatie. Ook kan het gaan om een combinatie van collectieve en individuele voorzieningen. Juist vanwege dit maatwerk spreekt de VNG niet langer van voorzieningen, maar van arrangementen (VNG, *Het arrangement in de Wmo*, p. 8). Het streven is maatwerk en dat vraagt om meer variatie en flexibiliteit van het arrangement en niet meer om een standaardaanbod.

Er zijn in de kanteling van voorzieningen naar flexibele arrangementen drie tendensen zichtbaar:

1. Faciliterend in plaats van georganiseerd. Aansluiten bij de eigen kracht en het eigen sociale netwerk van de zorgvrager (uitgaan van wat er is).
2. Van individueel naar algemeen. Inzetten op algemene of collectieve voorzieningen in plaats van duurdere individuele voorzieningen (bijvoorbeeld een buurtrestaurant in plaats van een maaltijdservice thuis).
3. Van zorg naar welzijn. Inzetten op voorzorg in plaats van duurdere intramurale zorg (zie ook Wenk 6. Stuur op samenwerking zorg en welzijn).

De eerste twee bewegingen geven we in onderstaand kwadrant weer. De oplossingen en arrangementen die ontstaan in het kader van de kanteling bewegen zich (als het goed is) van links naar rechts en van onder naar boven (Stavenuiter, *Kantelen in Nieuwegein*, p. 23).

Individueel

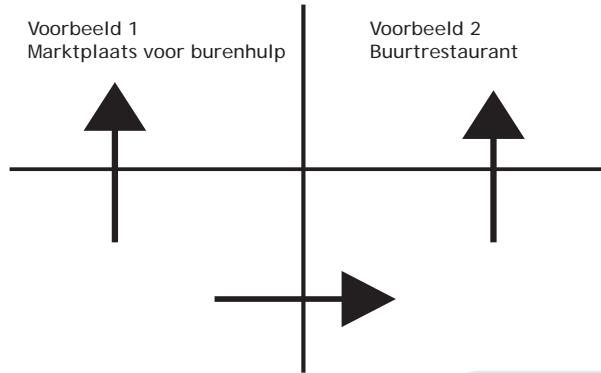
Algemeen/Collectief

Faciliterend

Voorbeeld 1
Marktplaats voor burenhulp

Voorbeeld 2
Buurtrestaurant

Georganiseerd

12

Voorbeeld 1: *Marktplaats voor burenhulp: TijdVoorElkaar*

Tijd Voor Elkaar bestaat uit een combinatie van een website waar vraag en aanbod van diensten bij elkaar komen, een beloningssysteem (Roosjes) en een sociaal makelaar die de uitwisseling stimuleert en begeleidt.

De doelstellingen zijn drieledig: het stimuleren van sociale samenhang in de wijk, het verstevigen van het lokale vrijwilligerswerk en de participatie van kwetsbare groepen. Wederkerigheid is een centraal uitgangspunt: je vraagt iets en je biedt iets aan.

Dit hoeft niet een op een te gebeuren.
www.tijdvoorelkaarovervecht.nl

Voorbeeld 2: *Resto VanHarte*

'Er is tegenwoordig zo weinig contact in de buurt. Hier heb je dat wel.' (Nelly, 52 jaar). Resto VanHarte vindt dat iedereen erbij hoort in de samenleving en biedt een plek in de wijk waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. In dertig buurtrestaurants organiseert Resto VanHarte lekkere en betaalbare driegangen diners voor wijkbewoners met diverse achtergronden. Iedereen is welkom. De gemeenschappelijke eettafel is bij uitstek de plek om met elkaar in gesprek te gaan en iets te ondernemen. Regelmatig schuift de wijkagent, huisarts, imam of dominee aan om te vertellen over activiteiten in de wijk. Tijdens of voorafgaand aan de maaltijden geven ze nuttige informatie en vertellen over activiteiten in de buurt. Voor de gasten levert dit vaak nieuwe contacten op en nieuwe kansen om hun weg in de samenleving te vinden.

www.restovanharte.nl/

4 *Stimuleer gezonde burgers om mee te doen*

Kernonderdelen gezonde burgers doen mee

- ▶ Neem als gemeente kwetsbare burgers als uitgangspunt van beleid, maar vergeet niet om de gezonde burgers aan te spreken.
- ▶ Laat actieve burgers opkomen voor de belangen van kwetsbaren.
- ▶ Werk met maatjes.

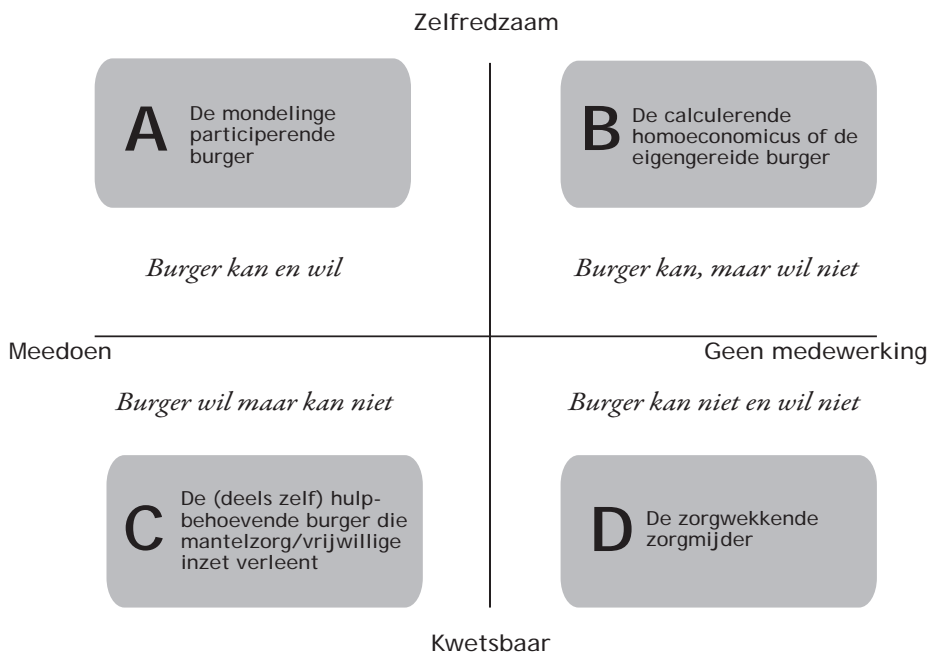
Gemeenten leveren hun burgers maatwerk in de vorm van flexibele arrangementen/oplossingen en (bij voorkeur) geen standaard aanbodgestuurde individuele voorzieningen meer (al zullen combinaties mogelijk blijven).

De voordelen van maatwerk zijn:

1. Het uiteindelijke arrangement/oplossing is beter afgestemd op de zorgvraag;
  2. De zorgvrager staat centraal en;
  3. de zorgvrager is uiteindelijk zelfredzamer.
- Dit klinkt ideaal, maar er kunnen ook problemen ontstaan. Want hoe weet je als gemeente of maatschappelijke organisatie dat de zorgvrager echt krijgt wat hij/zij nodig heeft en hoe bereik je mensen die niet tijdig aan de bel trekken

(vraagverlegenheid), maar te lang wachten en daardoor uiteindelijk in duurdere zorgarrangementen terecht komen? De principes van de kanteling lijken erom te vragen dat de zorgvrager al in zekere mate zelfredzaam is en kunnen mogelijk het mondigere type burger (die goed de weg weet) bevoordelen. Hoe kan een gemeente voorkomen dat onmondige burgers of vraagverlegen zorgvragers aan het kortste eind trekken en hoe kan de gemeente daarop sturen? Een belangrijke eerste stap is om in beeld te hebben welk type burgers er zijn.

In onderstaand kwadrant onderscheiden we een continuüm van meedoen tot niet meedoen (en misschien zelf tegenwerken). Daarnaast zien we een continuüm van volledig zelfredzame burgers (die kunnen meedoen, al willen ze niet altijd) tot kwetsbare burgers (die soms wel willen, maar zonder ondersteuning niet kunnen en degene die noch kunnen, noch willen). Dit leidt tot vier typeringingen naar de mate van 'meedoen' en de mate van zelfredzaamheid. De hoekposities zijn uiterste posities, met daartussen zowel horizontaal als verticaal een groot continuüm. Een tweede stap is om de gezonde burgers aan te spreken om de positie van kwetsbare zorgvragers te versterken. Iets doen voor een ander draagt bij aan gezond burgerschap en geeft waarde. Veel

gezonde burgers zijn al betrokken, maar weten nog onvoldoende hoe ze dit vorm moeten geven. De gemeente kan dit op verschillende manieren stimuleren. We noemend twee voorbeelden:

- ▶ Het inschakelen van 'trustees'. Actieve burgers kunnen de belangen van hun buurt en andere burgers verwoorden en voor hen opkomen. De gemeente vertrouwt de trustees als vertegenwoordigers van een buurt of kwetsbare groep. Trustees handelen 'met hart voor de publieke zaak' en gemeenten kunnen actief trustees benaderen met de vraag zich op te werpen voor de belangen van een bepaalde doelgroep (Stokkum, 2011).
- ▶ Inzetten op maatjesprojecten. Het kan nodig zijn om aan individuele zorgvragers een maatje te koppelen, meestal een vrijwilliger. In de schuldhulpverlening bijvoorbeeld zijn maatjesprojecten al lang ontwikkeld. Het Oranjefonds ondersteunt bijvoorbeeld maatjesprojecten zodat mensen Nederlands leren, zelfstandig kunnen blijven wonen en samen op stap gaan (zie: <http://www.ikwordmaatje.nl/>)

5 *Verbind de initiatieven die er zijn*

Kernonderdelen verbinding van initiatieven die er al zijn

- ▶ Leg slimme verbindingen tussen zorgvragers aan de ene en de brede civil society aan de andere kant.
- ▶ De duurzame verbinder in IJsselmonde koppelt concreet vraag en aanbod en versterkt op die manier ook het bestaande aanbod.
- ▶ Schakel wijkverpleegkundigen en huisartsen in voor het verwijzen naar welzijn, zoals bijvoorbeeld in Nieuwegein bij 'Welzijn op recept'.

Wanneer een gemeente meer wil aansluiten bij de kracht van burgers en de activiteiten die er zijn, betekent dit ook een verschuiving van formele naar informele voorzieningen. Dit impliceert een grotere rol voor mantelzorg, vrijwillige inzet en het sociale netwerk van de hulpvrager. Tegelijkertijd zijn er grenzen aan wat de gemeente aan deze groepen kan vragen. Zij kunnen niet overvraagd worden en kunnen tevens

niet op alle onderdelen professionals vervangen. De vraag kan dan ook opgeworpen worden of de beoogde verschuiving en een grote inzet van mantelzorgers en vrijwilliger wel altijd een reële ambitie is (Hoenderkamp, 2012) en wat dan werkzame alternatieven kunnen zijn. Een zo'n alternatief kan zijn om een veel bredere *civil society* in te zetten (dus ook sport, bewegen, scholen, werkgevers in de wijk). Dit vraagt niet alleen om een andere manier van denken, maar vooral ook om het leggen van 'slimme' verbindingen.

In deelgemeente IJsselmonde in Rotterdam is het project 'Duurzaam verbinden binnen de Wmo' gestart om te inventariseren hoe partijen met elkaar samenwerken of mogelijk zouden kunnen samenwerken, met als doel het tot stand brengen van duurzame samenwerkingsverbanden. Binnen het duurzaam verbinden is een aandachtspunt dat niet alleen het bestaande aanbod versterkt, maar dat ook de vraagkant van zorgvragers niet uit het oog wordt verloren. Ook nieuwe initiatieven en organisaties spelen een rol in het duurzaam verbinden.

De duurzame verbinder in IJsselmonde

Samenwerking tussen organisaties en het afstemmen van wijkgerichte activiteiten wordt steeds belangrijker, geen organisatie kan zich in de ontwikkelingen op zorg- en welzijnsgebied permitteren om op een eiland te blijven zitten. Daarom is Diny van Leeuwen in

opdracht van de deelgemeente gestart met een inventarisatie van IJsselmondse organisaties die wijkgericht aanbod leveren, variërend van (sport)verenigingen, bewonerscommissies en scholen tot zorginstellingen en welzijn-organisaties. Diny van Leeuwen verricht haar inventarisatiewerk onder de naam 'duurzame verbinder Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Vanuit de Wmo wordt zoveel mogelijk gekeken naar de kracht en mogelijkheden van mensen in plaats van naar hun beperkingen. En als duurzame verbinder Wmo onderzoekt Diny van Leeuwen hoe organisaties in de deelgemeente elkaar kunnen versterken in hun aanbod: *'Ik leg dan verbindingen tussen organisaties die elkaar kunnen helpen en versterken. Bijvoorbeeld tussen een sport-school die zich inzet voor empowerment van jongeren en een welzijnsorganisatie of school die graag dergelijke activiteiten voor jongeren wil bieden. Ik probeer dus te versterken wat er aan aanbod is door te onderzoeken waar mogelijkheden tot samenwerking liggen'*.

<http://www.ijsselmondenieuws.nl/duurzame-verbinder-wmo-brengt-ijsselmondse-organisaties-tot-elkaar/>

In het leggen van nieuwe verbindingen spelen actoren op sleutelposities een belangrijke rol. Dit kunnen ouderenadviseurs zijn, maar ook wijkverpleegkundigen of huisartsen. Zo ondersteunt de gemeente Nieuwegein de vernieuwing van het welzijnswerk en de samenwerking met de eerstelijns gezondheidszorg door middel van de pilot 'Welzijn op recept'.

Welzijn op recept in Nieuwegein

Nieuwegein is de eerste gemeente in Nederland waar zorg- en welzijnsorganisaties het concept 'welzijn op recept' handen en voeten hebben gegeven. Sinds eind vorig jaar loopt de vernieuwende samenwerkingspilot tussen gezondheidscentrum De Roerdomp en MOvector. Dankzij dit samenwerkingsinitiatief worden in Nieuwegein nu met name mensen met psychosociale klachten verwezen naar het welzijnswerk. In De Roerdomp betreft circa één derde van de consulten dergelijke klachten. Het gaat veelal om klachten die niet verholpen kunnen worden door medicijnen. Bij Welzijn op recept krijgt iemand met bijvoorbeeld een klacht als eenzaamheid een recept om een welzijnsarrangement te volgen mee. Juist een welzijnsactiviteit zoals een cursus 'Beter slapen', 'Positief denken' of 'Bewegen voor ouderen' kan dan helpen om klachten door bijvoorbeeld stress of eenzaamheid te verminderen.

<http://nieuwegein.nl>

<http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/implementatie/af/af1129-welzijn-op-recept>

6 *Stuur op samenwerking zorg en welzijn*

Kernonderdelen aansturing samenwerking zorg en welzijn

- ▶ Maatschappelijk agenderen (bijeenkomsten samen met bewoners en professionals).
- ▶ Het onderbrengen van het Wmo-loket bij een kernteam of welzijnsloket wijkgerichte aanpak.
- ▶ Samenwerking afdwingen door convenanten tussen zorg- en welzijnsinstellingen.

Door de toenemende complexiteit van de hulpvragen van de burgers is er meer behoefte aan samenwerking op het snijvlak van zorg, maatschappelijk werk en welzijn. De gemeente wil zoveel mogelijk met de *civil society* (publiek/privaat/burgers) het brede en innovatieve beleid uitdenken en opzetten. Dit 'nieuwe' sturen past bij een andere rol van een gemeente. De manier waarop de gemeente stuurt op samenwerking kan variëren in de mate van dwingendheid: van samen agenderen tot het sluiten van convenanten.

Gemeenten kunnen lokale samenwerking stimuleren door partijen aan te spreken op hun

verantwoordelijkheid en gezamenlijk belang, en door het organiseren van bijeenkomsten waar de verschillende (potentiële) samenwerkingspartners samenkomen. We noemen dit *maatschappelijk agenderen* (Nederland 2011).

Een tweede manier om samenwerking te organiseren, is door het wijkgericht werken of een zogenaamde *integrale wijkgerichte aanpak*. In gemeente Renkum zijn bijvoorbeeld pilotprojecten wijkgericht werken gestart:

Ook zijn er gemeenten die een stapje terug zetten in de samenwerking. Zij laten zorg- en welzijnsinstellingen een *convenant* tekenen, waardoor zij verantwoordelijk zijn voor het oplossen van zorgvragen. Vragen van burgers komen dan niet meer rechtstreeks binnen bij de gemeente, maar bij een 'kernteam' of een speciaal ingericht zorgloket bij een welzijnsinstelling. Gemeente Hulst geeft sinds januari 2012 onder de noemer 'Hulst voor Elkaar' invulling aan haar gekantelde (lees: doorgedecentraliseerde) Wmo-beleid (zie ook www.hulstvoorelkaar.nl).

Casus Gemeente Renkum: *Pilotprojecten wijkgericht werken*

Binnen het Wmo-beleid bouwt gemeente Renkum vanaf 2012 door op twee reeds ingezette ontwikkelingen die fungeren als proeftuinen voor de verdere ontwikkeling van het wijkgericht werken.

- De gemeente begon in 2009 met het project Vitaliteitscentrum Doorwerth. Uitgangspunt daarbij is verbinden en samenwerken binnen de preventie en signalering in de wijk. De huisarts werkt hier samen met de ouderendadviseur/Wmo-consulent, de wijkverpleging en de buurtwerker. Zij vormen samen een kleinschalig sociaal wijkteam. Het team krijgt een steunpunt in de Poort van Doorwerth.
- Het concept Vitaliteitscentrum is verder ontwikkeld in het woonservicegebied Oosterbeek-west. Daar wordt ook een laagdrempelig steunpunt in het woon- en zorgcentrum De Sonnenberg opgezet. Uitgangspunt is een laagdrempelig, herkenbaar steunpunt in de buurt of wijk waar iedereen terecht kan voor vragen, informatie of ondersteuning in brede zin. De steunpunten worden gekoppeld aan een bestaande buurt- of wijkvoorziening. Bij de verdere ontwikkeling zoekt de gemeente afstemming met het Centrum voor Jeugd en Gezin.

Casus gemeente Hulst

Om in te spelen op krimpende gemeentebudgetten en een gekantelde manier van werken, is de gemeente Hulst het project 'Hulst voor Elkaar' gestart in januari 2012. Kern van het project is het laten werken van aanbieders van welzijn en zorgdiensten aan de hand van budgetfinanciering. De partijen zijn van elkaar afhankelijk in die zin, dat zij er baat bij hebben dat iedereen zich aan de afspraken houdt en binnen de budgetten blijft.

Lokale ondernemers, die ook een speler in het maatschappelijke veld zijn, worden via diverse ondernemersorganisaties gestimuleerd om maatschappelijk te ondernemen. De projectleider: *'De grondslag van het project zit hem in de overeenkomst die de belangrijkste aanbieders hebben gesloten. De bedrijfsvoering van welzijn wordt gekoppeld aan de zorgaanbieders. Je gaat samen nadenken over de maatschappelijke effecten die je wilt bereiken, gebaseerd op een overeenkomst. Het gaat niet alleen om profit, maar om maatschappelijk ondernemen.'* De ketensamenwerking vertrekt dan niet alleen vanuit de gedachte van een ideologische grondslag, maar vanuit wederzijds belang.

7 *Laat Wwb'ers diensten leveren voor de Wmo*

Kernonderdelen verbinding Wmo en Wwb

- ▶ Zorg voor een ontkokerde structuur binnen de gemeente (één cliënt, één contactpersoon, één dienst).
- ▶ Schakel actief Wwb'ers in voor persoonlijke dienstverlening (bijvoorbeeld via een klusdienst).

De aanstaande Participatiewet biedt nieuwe mogelijkheden voor verdergaand verbindend participatiebeleid. Mensen met een uitkering kunnen mensen met een zorgvraag ondersteunen. De Divosa-monitor 2011 levert gegevens over de mate waarin gemeenten inzetten op vormen van participatie op het grensvlak Wmo en Wwb. Op de vraag of Wwb'ers worden ingezet voor persoonlijke dienstverlening antwoordde 33% van de sociale diensten dat dit gebeurt en 67% gaf aan dit helemaal (nog) niet te doen (Divosa, 2011). Hier valt voor gemeenten dus nog een wereld te winnen.

Eén cliënt, één contactpersoon, één dienst

Dat nog te weinig wordt gewerkt aan het inzetten van Wwb'ers voor persoonlijke dienstverlening, heeft te maken met vaak nog bestaande schotten tussen Wmo en Wwb. Er is nog onvoldoende samenhang in de financiering, het (uitvoerings) beleid en de uitvoering. Voor wat dit laatste betreft, de respondenten van de enquête in de Divosa-monitor 2011 pleiten voor één dienst op de terreinen werk & inkomen en welzijn & zorg, of - als integratie niet mogelijk is - voor zeer nauwe samenwerking tussen de diensten. Voor de cliënt is het bovendien belangrijk dat er niet met dossiers wordt geschoven, maar dat een gemeente één aanspreekpunt en één regievoerder heeft. Als het niet meteen lukt om op bestuurlijk, beleids- en uitvoerend niveau de schotten tussen Wmo en Wwb te ontschotten, kan een gemeente altijd beginnen met een praktisch initiatief, zoals bijvoorbeeld een klusdienst.

Dienstencheques

De dienstencheques van gemeente Hulst geven een mooi voorbeeld van waar de Wmo kruist met de Wwb. Bewoners kunnen dienstencheques kopen voor 15 Euro, als zij bepaalde klusjes in of

rondom het huis willen laten uitvoeren die zij zelf niet (goed) meer kunnen. De uitvoering wordt gedaan door bewoners die in een re-integratietraject zitten of een uitkering ontvangen via de Wwb. Zij doen hiermee werkervaring op en nemen weer meer deel in de maatschappij. De projectleider van Hulst Voor Elkaar merkt dat de cheques een groot succes zijn: *'De Dienstencheques waren werkelijk een schot in de*

roos. Er zijn er nu al ongeveer 1.000 verkocht. Het succes zit hem in het feit dat het niet inkomensgerelateerd is, dat blijkt dat er bij 60-plussers een grote behoefte ligt om hier gebruik van te maken en dat de uitvoerders van de klusjes bewoners zijn in een re-integratietraject.'

Dienstencheques

Met de dienstencheques Hulst voor Elkaar kunt u allerlei klusjes laten doen. Een dienstencheque is goed voor 1 uur werk met 2 personen en kost 15 euro. De dienstencheques zijn op verschillende locaties in de gemeente Hulst te koop: Gemeentewinkel, De Blaauwe Hoeve, De Lieve, Sint Antonius, De Warande en Malpertuus.

De klusjes worden uitgevoerd door Hulst Werkt!, een project van Piblw-Reïntegratie in samenwerking met de gemeente Hulst, en door Service in de Regio van Dethon. Dit gebeurt onder professionele begeleiding.

Hulst Werkt! doet alle klussen, groot en klein, zoals bijv. tuinonderhoud, herstellen straatwerk, transport met een busje of aanhangwagen, schilderwerk, herstelwerkzaamheden binnen/buiten, fietsreparaties, verhuizingen, schoonmaakwerken zoals oprapen zwerfvuul, sneeuw ruimen, assistentie bij activiteiten, etc. Als u een klus heeft waarvoor u Hulst Werkt! wilt inschakelen, kunt u contact opnemen op tel. 06-23016250. Meer informatie: www.hulstwerkt.nl

Bij Service in de Regio kunt u terecht voor kleine klusjes en huishoudelijk werk, zoals ramen zemen, verplaatsen meubilair, instellen elektronisch apparaatuur, herstelwerkzaamheden in en om het huis, uitrusten van bijv. een woning of schuurtje, strijken, boodschappen doen, etc. Voor klusjes die men door Service in de Regio wilt laten uitvoeren, kan men terecht op tel. 0115-675279. Meer informatie: www.serviceinderegio.nl

Voor verdere praktische informatie over de werking van de dienstencheques kunt u terecht bij het Meldpunt Hulst voor Elkaar op tel. 0114-684700 of via swh@welzijnhulst.nl

HULST VOOR ELKAAR

www.hulstvoorelkaar.nl

Meer weten?

Divosa (2011). *Divosa-monitor 2011 - deel 2. Maximaal vermogen. Over win-winsituaties in gemeentelijk participatiebeleid*. Utrecht: Divosa.

Hoenderkamp, J. (2012). De kanteling van de Wmo. *Bestuurskunde*, 1, 2012, pp. 5-12.

Jong, M., Stavenuiter, M., Verwijs, R. & Wapstra, B. (2013). Iedereen zelfredzaam? *Sociaal Bestek* mei, in druk.

Klein, M. Van der, Stavenuiter, M. & Smits van Waesberge, E. (2013). *Het begint bij de burger. Dilemma's van gemeenten bij initiatieven van burgers in zorg en welzijn*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Wmo Instrument 8.

Nederland, T. et al. (2011). *Handreiking maatschappelijk agenderen. Werkdocument*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Ridder, J. de & Philips, J. (2012). Onderzoek van de Rekenkamer Amsterdam. Verantwoordingsoverlast in het welzijnswerk. *Zorg & Welzijn*, nr. 9, september 2012, pp. 33-38.

Stavenuiter, M. & Nederland, T. (2008). *De Kanteling. Vormgeven aan het compensatiebegin- sel in de Wmo - een handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Stavenuiter, M., Dongen, M. van., Toorn, van den J. (2012). *Kantelen in Nieuwegein*.

Zelfredzaamheid, ondersteuning en professionalisering in het perspectief van de Compensatieplicht. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Wmo Kenniscahier 16.

Stokkum, B. et al. (2011). *Participatie en vertegenwoordiging; Burgers als trustees*. Amsterdam: AUP.

VNG (2010b). *Iedereen binnenboord. Inclusief beleid in de praktijk*. Den Haag: Excelsior.

VNG (2010a). *Compensatieplicht en Wmo. Informatie en tips. Kanteling Wmo. Iedereen doet mee*. Den Haag: VNG.

VNG (2010c). *Het arrangement in de Wmo. Maatwerk voor de burger met een beperking*. Den Haag: VNG.

VNG (2010d). *De Kanteling financieel. Kosten en baten van een nieuwe aanpak in de Wmo*. Den Haag: VNG.

Verwijs, R. & Stavenuiter, M. (2013). *Iedereen kantelt mee. De werkzame bestanddelen van de kanteling*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Wmo essay 15.

Wiel, H. van de (2009). Wmo maakt einde aan eenheidsworst. *Zorg+Welzijn Magazine*, 1.

Websites:

www.verwey-jonker.nl

www.wmotogo.nl

www.vng.nl

www.invoeringwmo.nl

Colofon

Deze publicatie komt uit binnen het VWS programma De sociale gemeente, gericht op het versterken van de bestuurskracht van gemeenten op het sociale domein. Onderdeel van dit programma zijn de kennisdatabank en de vraaggestuurde kennis op maat. Zie hiervoor onze website www.wmotogo.nl.

Opdrachtgever	Ministerie van VWS Programma De sociale gemeente/Wmo to go
Auteurs	Dr. M.M.J. Stavenuiter, drs. L.M. Verwijs
Redactie	Prof. dr. J.C.J. Boutellier, drs. T. Nederland
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.wmotogo.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via de website www.verwey-jonker.nl.

ISBN 978-90-5830-576-3

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2013.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Instrument

Met de decentralisatie van de AWBZ krijgen gemeenten met kwetsbaardere groepen te maken. Zelfredzaamheid of een sterk sociaal netwerk zijn geen vanzelfsprekende uitgangspunten meer. Ook vraagt zwaardere problematiek om zwaardere oplossingen. Deze oplossingen kan een gemeente zoeken in het leggen van nieuwe verbindingen tussen vraag en aanbod, en in het goed sturen op samenwerking – binnen het gehele domein van zorg en welzijn. De Participatiewet biedt de gemeente bovendien mogelijkheden om personen tijdens een re-integratietraject in te zetten voor persoonlijke en maatschappelijke dienstverlening. Ondanks de zwaardere problematiek blijft ook in het nieuwe landschap van zorg en welzijn de vraag van de burger leidend. Wat kan iemand nog wel en wat *niet*? Hoe kunnen gemeenten het veld rond de zorgvrager zo aansturen dat optimaal rekening wordt gehouden met de autonomie van de zorgvrager én dat deze toch voldoende wordt gecompenseerd voor zijn of haar beperkingen? Deze handreiking geeft hiervoor zeven wenken voor gemeenten en is vooral bedoeld voor gemeenten die volop aan het kantelen zijn – of net de eerste stappen zetten.

www.wmotogo.nl

